

CROATIAN TOURISM IN THE CONTEXT OF CROATIAN ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION - THE EXPECTED BENEFITS AND RISKS

HRVATSKI TURIZAM U KONTEKSTU PRISTUPANJA HRVATSKE EUROPSKOJ UNIJI – OČEKIVANE KORISTI I RIZICI

MATOSEVIC RADIC, Mijana

Abstract: *The Republic of Croatia becomes 28th EU member states and expects the long-term benefit of joining the European Union. Taking into account the fact that tourism is considered one of the initiators of Croatian economic development, and the European Union does not lead to a common tourism policy, it becomes necessary to analyze the position of the Croatian tourism in the context of EU accession. Although economic theory generally analyzes the effects of integrating, the aim of this paper is to analyze the expected benefits and potential risks to the Croatian tourism resulting from membership in the European Union.*

Key words: *Croatian tourism, European Union, investment, qualified labour force*

Sažetak: *Republika Hrvatska postaje 28. članica Europske unije te očekuje da će dugoročno profitirati od ulaska u Europsku uniju. Uzimajući u obzir činjenicu da se turizam smatra jednim od pokretača hrvatskog gospodarskog razvoja, a Europa unija ne vodi zajedničku turističku politiku, postaje potrebno analizirati položaj hrvatskog turizma u kontekstu pristupanja Europskoj uniji. Iako ekonomska teorija općenito analizira učinke integriranja, cilj ovoga rada je analizirati očekivane koristi i potencijalne rizike koji će za hrvatski turizam proizaći iz članstva u Europskoj uniji.*

Ključne riječi: *hrvatski turizam, Europska unija, investicije, kvalificirana radna snaga*

Authors' data: Mijana, Matosevic Radic, mr.sc., Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel za stručne studije, Kopilica 5, Split, mijana@oss.unist.hr

1. Uvod

U posljednja dva desetljeća Republika Hrvatska je doživjela značajne promjene. Na proces tranzicije koji je trebao omogućiti ubrzanje procesa gospodarskog razvitka, značajan utjecaj imali su procesi internacionalizacije i globalizacije.

U takvim uvjetima Republika Hrvatska procjenjuje da je optimalan put razvoja i osiguranja prosperiteta, odnosno, ostvarivanja nacionalnih interesa uključivanje u Europsku uniju [1] te ističe punopravno članstvo u Europskoj uniji kao temeljni vanjskopolitički cilj Republike Hrvatske [2].

2. Europska budućnost Republike Hrvatske

Iako su prvi odnosi Republike Hrvatske i Europske unije uspostavljeni tijekom 90-ih godina prošlog stoljeća međunarodnim priznanjem Republike Hrvatske i usvajanjem Pakta o stabilnosti za jugoistočnu Europu, u prve ugovorne odnose s Europskom unijom Republika Hrvatska stupa potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju krajem 2001. godine. Od hrvatskog zahtjeva za članstvo u Europskoj uniji, do dobivanja statusa službenog kandidata za punopravno članstvo u Europskoj uniji prošlo je nepunih godinu dana, a 2005. godine Hrvatskoj je omogućeno korištenje financijskih i tehničkih sredstava za provedbu potrebnih pravnih, gospodarskih i institucionalnih reformi u okviru predpristupnih programa Europske Unije.

Pregovori o uvjetima pod kojim Republika Hrvatska pristupa Europskoj uniji vodili su se više od pet i pol godina, a rezultati pregovora sadržani su u Ugovoru o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji. Prema odredbama Ugovora o pristupanju, kao datum njegovog stupanja na snagu utvrđen je 01. srpnja 2013. godine, pod uvjetom da ga sve države članice Europske unije i Republika Hrvatska ratificiraju u skladu sa svojim ustavnim odredbama [3]. Kako Ustav Republike Hrvatske nalaže održavanje referenduma o pridruživanju zemlje Europskoj uniji, u siječnju ove godine 66% građana Republike Hrvatske koji su izašli na referendum podržalo je pristupanje Europskoj uniji.

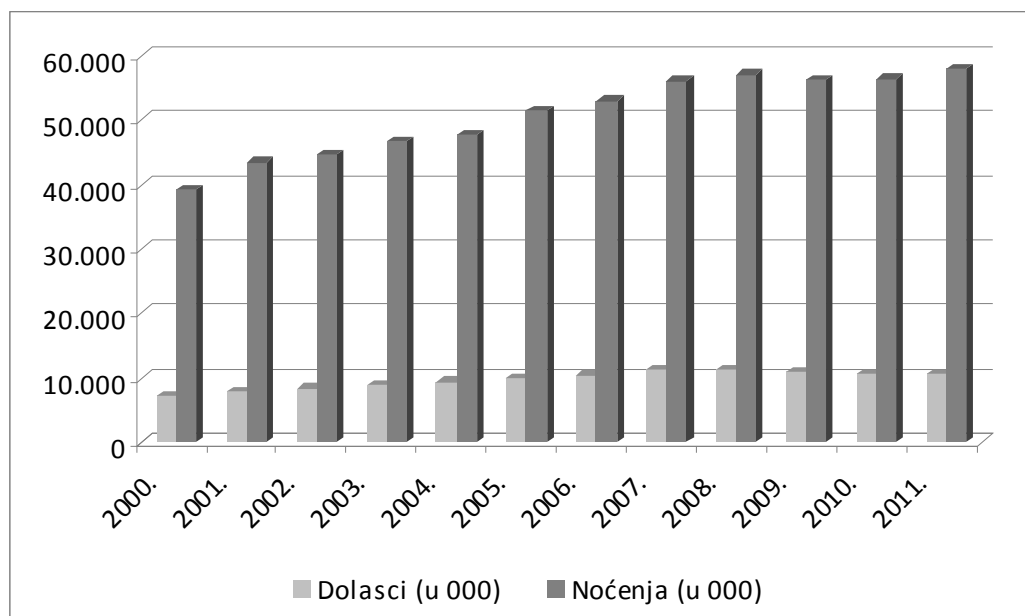
Iako je datum pristupanja određen, a ne očekuju se poteškoće oko ratifikacije Ugovora o pristupanju od strane zemalja članica Europske unije, preostalo je još dovoljno vremena da se realno sagledaju temelji na kojima će Hrvatska graditi svoju europsku budućnost.

3. Uloga turizma u gospodarskom razvoju Republike Hrvatske

Hrvatska je tradicionalno turistički orijentirana zemlja. Rast turističkog proizvoda posljednjih godina potvrđuje da je Hrvatska na putu da turizam postane aktivni generator razvoja gospodarstva [4].

Razvoj turističkog sektora u Hrvatskoj vidljiv je kroz rast turističkog prometa prikazanog na Grafikonu 1. [5] Analizom podataka Državnog zavoda za statistiku prikazanih na grafikonu, uočava se trend porasta broja ukupnih dolazaka turista u Hrvatsku. Izuzetak su 2009. i 2010. godina, koje, zbog utjecaja svjetske gospodarske

krize, pokazuju blagi pad broja ukupnih dolazaka. Međutim, u 2011. godini ponovno dolazi do rasta broja dolazaka turista u Hrvatsku. Istovremeno, prisutan je i stalni rast broja ukupnih noćenja turista, također s izuzetkom 2008. i 2009. godine, te oporavkom 2011. godine. U Hrvatskoj je od siječnja do rujna 2011. godine boravilo 10.606.736 turista koji su ostvarili 57.999.726 noćenja sa prosječnim brojem dana boravka od 5,5 dana.

Grafikon 1. Turistički promet u Hrvatskoj od 1996. do 2011. godine

Da je turizam iznimno značajan za gospodarski razvitak Hrvatske potkrepljuje činjenica da prema rezultatima istraživanja Svjetskog savjeta za putovanja i turizam [6] više od četvrtine hrvatskog BDP-a potječe iz turističkog sektora. Točnije, doprinos turizma BDP-u procijenjen je u 2011. godini na 26,5% , što je gotovo dvostruko više od svjetskog prosjeka. Iste godine u turističkom sektoru bilo je 311.000 zaposlenih, što čini 28,3% ukupne zaposlenosti, te više nego dvostruko više od svjetskog prosjeka.

U međunarodnoj usporedbi više od 160 zemalja, Hrvatska se prema doprinosu turizma BDP-u nalazi na 23. mjestu, a prema doprinosu turizma ukupnoj zaposlenosti na 21. je mjestu. Svjetska turistička organizacija također predviđa dugoročni rast doprinosa turizma BDP-u u razdoblju 2012. – 2022. po stopi od 4,6% godišnje, te rast doprinosa ukupnoj zaposlenosti po stopi od 1,3% godišnje.

Zbog velikog značaja koji turizam ima za hrvatsko gospodarstvo bitno je sagledati njegov položaj u kontekstu pristupanja Hrvatske Europskoj uniji, u trenutku kada su pregovori o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji završeni, čime su uvjeti pristupanja u potpunosti poznati.

4. Perspektiva hrvatskog turizma u kontekstu pristupanja Europskoj uniji

Iako Europska unija ne vodi direktnu zajedničku turističku politiku, značaj turizma u Europskoj uniji nije zanemaren. Štoviše, na području indirektna turističke politike

postoji čitav niz najrazličitijih mjera čiji predmet nije direktno turizam, ali koje turistički sektor vrlo direktno dotiču [7]. Među takvim primjerima su Schengenski sporazum, čijim potpisivanjem se ukidaju unutarnje granične kontrole među državama potpisnicama te uvodi slobodno kretanje za sve fizičke osobe te uvođenje eura kao jedinstvene valute, što dovodi do značajnih ušteda na transakcijskim troškovima konverzije valuta. I Schengenski sporazum i jedinstvena valuta iako nisu direktno turističke mjere značajno olakšavaju putovanja.

Iz mjera turističke politike Europske unije i rezultata pregovora Republike Hrvatske i Europske unije mogu se iščitati očekivane koristi i potencijalni rizici koje očekuju hrvatski turizam u kontekstu pristupanja Europskoj uniji, čiji pregled daje Tablica 1.

<i>Očekivane koristi</i>	<i>Potencijalni rizici</i>
stvaranje stabilnog ekonomskog, političkog i pravnog okruženja	povećani troškovi implementacije pravne stečevine Europske unije
jačanje pozitivnog imidža Hrvatske	otežano poslovanje domaćih hotelijera zbog ulaska strane konkurencije
pojačana investicijska aktivnost	prilagodba tržišta rada
bolje mogućnosti obrazovanja i usavršavanja radne snage	opasnost od devastacije obale zbog povećanja stupnja izgrađenosti
produljenje turističke sezone	rasprodaja kulturne baštine

Tablica 1. Očekivane koristi i potencijalni rizici pristupanja EU za hrvatski turizam

Među osnovnim pozitivnim učincima integriranja može se izdvojiti stvaranje stabilnog ekonomskog, političkog i pravnog okruženja, koje će, obzirom da je turistička potražnja posebno osjetljiva na stabilnost i sigurnost, stvoriti stabilan temelj za aktivan razvoj turizma u Hrvatskoj.

Stabilno ekonomsko, političko i pravno okruženje direktno će utjecati na poboljšanje imidža zemlje. Pristupanje Europskoj uniji neće samo jednokratno podići ukupni rejting zemlje, ali će kroz različite aktivnosti, inicijative i politiku Unije, trajno doprinosti pozitivnom imidžu Hrvatske [8]. Stabilno okruženje, usklađivanje zakonodavstva s pravnom stečevinom Europske unije, te razvoj institucija smanjit će rizik poslovanja u Hrvatskoj, što će se pozitivno odraziti na dugoročni kreditni rejting. Poboljšanje kreditnog rejtinga smanjit će cijenu kapitala što će povećati investicijsku potražnju te se pozitivno odraziti na razvoj novih poduzetničkih pothvata. Povećan interes privatnog kapitala za ulaganje u razvoj turističke ponude u kombinaciji sa novim investicijama u javnu infrastrukturu povećat će razvojne mogućnosti hrvatskog turizma i doprinijeti većoj kvaliteti pružene usluge turističkog sektora. Oživljavanje investicijske aktivnosti u turističkom sektoru Hrvatske očekuje se u hotelijerstvu, koje po utjecaju na zapošljavanje, razinu ostvarenih prihoda i ulaganja te produljenje sezone predstavlja temelj turističkog sektora [9]. Kako turističku smještajnu industriju u Hrvatskoj karakterizira nepovoljna struktura smještajnih kapaciteta, s relativno malim udjelom hotelskih kapaciteta, relativno niska kvaliteta hotelske ponude s malim udjelom visokokategoriziranih hotela, te

mala zastupljenost međunarodnih hotelskih brendova, nove investicije u hotelsku industriju povećat će ukupnu kvalitetu turističke ponude.

Ključan preduvjet povećanja ukupne kvalitete turističke ponude, uz nove investicije u smještajnu infrastrukturu, predstavlja kvalificirana radna snaga. Obzirom na radno intenzivni karakter turističke djelatnosti, a kao posljedica novih investicija u turističkoj industriji, očekuju se povećane mogućnosti zapošljavanja u turističkom sektoru. Kako bi turistička ponuda mogla adekvatno pratiti sve zahtjevniju turističku potražnju, neophodno je kontinuirano ulaganje u razvoj i unapređenje ljudskih potencijala u turističkoj industriji. Ulazak u Europsku uniju otvara mogućnost obrazovanja, usavršavanja i stjecanja radnih iskustava u drugim zemljama članicama Europske unije, što će omogućiti kontinuirano podizanje razine kvalitete pružene turističke usluge čime će hrvatski turizam moći konkurirati najrazvijenijim turističkim tržištima. Kao posljedica pozitivnog imidža i prepoznate kvalitete turističke usluge očekuje se povećanje broja gostiju više kupovne moći, koji će potaknuti ubrzanu diversifikaciju turističke ponude, razvoj novih turističkih proizvoda i obogaćivanje izvansmještajne ponude. U takvim uvjetima očekuje se postupno produljenje turističke sezone te porast prihoda turističkog sektora.

Potencijalni rizici za hrvatski turizam koje sa sobom nosi pristupanje Hrvatske Europskoj uniji proizlaze jednim dijelom iz tzv. troškova pristupanja. Tijekom pregovaračkog procesa Hrvatska je dokazala kako je sposobna usvojiti zakonodavstvo Europske unije, a nakon pristupanja od Hrvatske se očekuje da usvoji i provodi cjelokupnu pravnu stečevinu Europske unije. Budući da u području zaštite potrošača, zaštite na radu te uvođenja ekoloških standarda Hrvatsku očekuje primjena strožijih propisa, subjekti turističke industrije moraju podnijeti teret povećanih troškova. S druge strane, stvara se pritisak i na jedinice lokalne samouprave. Primjena strožijih ekoloških standarda usmjerenih prvenstveno na zbrinjavanje otpada i odvodnje, zahtijevat će dodatne investicije u komunalnu infrastrukturu, koje će uz stanovništvo dodatno opteretiti sve pravne osobe, pa tako i subjekte turističke industrije.

Poboljšanje imidža zemlje u kombinaciji sa provedbom mjera koje će olakšati investiranje u hrvatski turizam privući će globalne hotelske lance. Iako ulazak globalnih hotelskih lanaca donosi brojne koristi hrvatskom turizmu u smislu poboljšanja kvalitete pružene usluge kao posljedice primjene standarda poslovanja i zapošljavanja iskusnog menadžmenta, s druge strane otežava poslovanje domaćim hotelijerima, zahtijevajući od njih da se prilagode konkurentskim pritiscima tržišta ulažući u kontinuirano poboljšanje kvalitete pružene usluge, stalno obrazovanje i usavršavanje radne snage te povećaju troškove promidžbe.

Konkurentski pritisci subjekata turističke ponude i liberalizacija tržišta rada zahtijevat će određene promjene i na tržištu rada. S jedne strane, mogućnost lakšeg zapošljavanja radnika iz zemalja s nižim prosječnim nadnicama stvarat će pritisak na korekcije cijene rada, s potencijalnom opasnošću da se smanji kvaliteta pružene usluge, a s druge strane, sve zahtjevnija turistička potražnja uvjetovat će povećanje izdataka za cjeloživotno obrazovanje i usavršavanje, opterećujući poslovanje povećanim troškovima.

Često naglašavana opasnost za hrvatski turizam kao posljedica pristupanja Europskoj uniji je i pojačan interes rezidenata Unije za posjedovanjem nekretnina u Hrvatskoj. Kako je još slijedom obveza iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, Hrvatska već od 01. veljače 2009. godine u potpunosti liberalizirala tržište nekretnina, javlja se bojazan povećanog broja kuća za odmor u vlasništvu rezidenata Europske unije koji bi mogao rezultirati pretjeranom izgradnjom koja bi mogla dovesti do devastacije obale kao jedne od glavnih turističkih atrakcija te posljedično smanjivanja konkurentnosti hrvatskog turizma [10].

Povećana potražnja za nekretninama, stvarat će pritisak na rast cijena nekretnina koji u kombinaciji sa dugotrajnom gospodarskom krizom može povećati želju velikog broja vlasnika nekretnina da, brzom prodajom nekretnina koje s aspekta kulturnog naslijeđa imaju vrlo veliku vrijednost, riješe egzistencijalna pitanja. Takav proces dovodi u opasnost trajni gubitak vrlo vrijednih elemenata kulturnog naslijeđa.

Neupitno je da pristupanje Hrvatske Europskoj uniji donosi brojne prednosti hrvatskom turizmu. S druge strane, troškovi prilagodbe su uglavnom kratkoročnog karaktera te na dugi rok doprinose razvoju kvalitete hrvatskog turističkog sektora.

5. Zaključak

Turizam je jedna od najznačajnijih djelatnosti hrvatskog gospodarstva. U 2011. godine doprinos turizma BDP-u procijenjen je na 26,5%, a u turističkom sektoru radio je svaki četvrti hrvatski zaposlenik. Iako Europska unija nema zasebno formuliranu zajedničku turističku politiku, već je ona u nadležnosti svake države članice, pristupanje Hrvatske Europskoj uniji značajno utječe na turistički sektor, i to na više načina.

Članstvo u Europskoj uniji pozitivno utječe na stvaranje stabilnog okruženja, te doprinosi pozitivnom imidžu zemlje. Očekuje se da će stabilno okruženje, i prepoznata atraktivnost Hrvatske kao turističke destinacije intenzivirati investicijske aktivnosti u turističkom sektoru. Direktna transfer znanja etabliranih svjetskih turističkih subjekata koji ulaze na hrvatsko turističko tržište u kombinaciji sa olakšanim uvjetima obrazovanja i usavršavanja u najrazvijenijim europskim turističkim industrijama stvara preduvjete za razvoj kvalificirane radne snage koja može pružiti najvišu kvalitetu turističke usluge te značajno doprinijeti produljenju turističke sezone.

Pristupanje Europskoj uniji pretpostavlja i primjenu znatno strožijih standarda, posebno u području zaštite potrošača, zaštite na radu te ekoloških standarda, što uz nesumnjivo povećane koristi donosi i veće troškove za poslovanje turističkog sektora. Povećani troškovi za tržišno repositioniranje očekuju domaće turističke subjekte koji kako bi mogli uspješno konkurirati na sve zahtjevnijem hrvatskom turističkom tržištu moraju ulagati u trajno obrazovanje zaposlenika, kontinuirano podizanje razine kvalitete usluge te dobro osmišljenu i kvalitetno vođenu turističku promidžbu.

I povećana potražnja rezidenata Europske unije za nekretninama na obali nosi značajne koristi hrvatskom turizmu. Obnavljanje starih kamenih kuća povećava atraktivnost obale za sve turiste, te stvara preduvjete za oživljavanje često napuštenih naselja na Jadranu.

Međutim, bitno je naglasiti da povećano troškovno opterećenje poslovanja turističkih subjekata proizašlo direktno ili indirektno iz pristupanja Hrvatske Europskoj uniji predstavlja ulaganje na dugi rok u poboljšanje kvalitete pružene usluge, te stvara temelj dugoročno održivom razvoju hrvatskog turizma.

Analizom očekivanih koristi i potencijalnih rizika za hrvatski turizam koji se mogu povezati s pristupanjem Hrvatske Europskoj uniji, može se zaključiti da pristupanje Hrvatske Europskoj uniji daje izvanrednu šansu za još brži razvoj turizma kao i implementaciju europskih standarda u turizmu [11] dok potencijalnim rizicima treba pristupiti kao izazovima nastojeći iz njih što više naučiti i strateški ih iskoristiti za dugoročno održivi razvoj hrvatskog turizma.

6. Literatura

- [1] Matošević Radić, M. (2011). Procjena utjecaja Balassa-Samuelsonovog učinka na inflaciju u Republici Hrvatskoj, magistarski rad, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet, Split
- [2] Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske, Odrednice vanjske politike, *Dostupno na:* <http://www.mvep.hr> *Pristup:* 05.03.2012.
- [3] Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske, Što donosi članstvo u Europskoj uniji, Pregled pregovaračkih poglavlja, *Dostupno na:* <http://www.mvep.hr> *Pristup:* 05.03.2012.
- [4] Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Strategija razvoja hrvatskog turizma do 2010. godine, *Dostupno na:* <http://www.mint.hr> *Pristup:* 05.03.2012.
- [5] Hrvatska gospodarska komora, Pregled stanja u turizmu od 2008. do 2011., *Dostupno na:* <http://hgk.biznet.hr/hgk/fileovi/23805.pdf> *Pristup:* 05.03.2012.
- [6] World Travel & Tourism Council, The Authority on World Travel & Tourism, Travel & Tourism, Economic Impact 2012, Croatia, *Dostupno na:* <http://www.wttc.org/research/economic-impact-research/> *Pristup:* 05.03.2012.
- [7] Petrić, L. (2007.) Radni materijali iz kolegija *Ekonomika turizma* na Poslijediplomskom znanstvenom studiju *Europske ekonomske integracije* Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Splitu
- [8] Švaljek, S. (ur.) (2007.) Pristupanje Europskoj uniji: očekivani ekonomski učinci, Ekonomski institut, Zagreb
- [9] Horwath Hotel Industry Survey Croatia 2009 (2010.) Horwath HTL Hotel, Tourism and Leisure
- [10] Mihaljek, D. (2005.) Slobodno kretanje kapitala, tržište nekretnina i turizam: blagodat ili nevolja za Hrvatsku na putu u Europsku uniju?, U: *Pridruživanje Hrvatske Europskoj uniji, Ususret izazovima pregovora*, Ott, K. (ur.) str. 181 – 222, Institut za javne financije i Zaklada Fridrich Ebert, ISBN 953-6047-57-8 (Institut). - ISBN 953-7043-16-9 (Zaklada), Zagreb
- [11] Vuković, I. (2006.), Suvremeni trendovi u razvoju turizma u Europskoj uniji i implikacije na Hrvatsku, *Tourism and Hospitality Management*, Vol. 12, No. 1, str. 35 – 55, ISSN 1330 – 7533

Photo 073. Birds / Ptice